

П. В. Літевчук, магістрант
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка

ОНОМАТОПЕЯ У ЛАТИНСЬКІЙ, ФРАНЦУЗЬКІЙ ТА УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ (зіставний аспект)

Статтю присвячено зіставному аналізу звуконаслідувальної лексики латинської, французької та української мов. Запропоновано класифікацію ономаotopeїчної лексики трьох мов на основі критерію джерела виникнення звуку. Вирізнено спільне та відмінне у звуковій організації звуконаслідувальних одиниць досліджуваних мов.

Ключові слова: ономапопея, ономапопи, класифікація.

Об'єктивною основою звуконаслідування у будь-якій із мов світу є позамовне звучання. В основі звуконаслідувань та їх похідних лежить наслідування людиною тих чи інших звуків живої та неживої природи. Власне тому є підстави вважати, що саме звуконаслідування були одними з перших слів, які постали у комунікативному обміні людей.

Незважаючи на наявність окремих наукових праць з ономаotopeїчних утворень, виконаних на матеріалі латинської, французької та української мов, у зіставному плані це явище вивчено ще недостатньо.

Мета нашого дослідження полягає в аналізі лексики з ономаotopeїчним компонентом, зіставному аналізі звуконаслідувальної лексики у латинській, французькій та українській мовах. **Об'єктом** є явище ономаotopeї в латинській, французькій та українській мовах. **Предметом** нашого дослідження є спільне і відмінне у структурі й семантиці звуконаслідувальної лексики латинської, французької та української мов. **Матеріалом** слугували лексика, дібрана з латинсько-російського словника І. Х. Дворецького, французько-російського словника К. А. Ганшина, словника української мови Б. Д. Грінченка та ін.

База досліджуваної звуконаслідувальної лексики складає приблизно 300 одиниць латинської мови, 400 французької та 900 української.

Під звуконаслідуванням будемо розуміти акустичне уявлення про звуки навколишнього середовища, відтворене відповідними фонетичними засобами тієї чи тієї мови.

Синонімічним для **звуконаслідування**³ є термін грецького походження *ономатопея*. Це звуконаслідувальні слова, що виникли на основі фонетичного уподібнення недискретному звукокомплексу. До звуконаслідувальних одиниць відносять і так звані звукосимволічні слова, у рамках яких виділяють ономатопи.

Утворення ономатопів (звукосимволічних одиниць) визначається двома основними факторами – *екстралінгвальним* або універсальним (що не залежить від конкретної мови, а є спільним для всіх мов) і *лінгвальним* (що проявляється різним чином залежно від конкретної мови).

Ономатопи є умовним і досить абстрактним відтворенням різноманітних звуків природи за допомогою елементів різних мовних систем. Ще з античних часів явище ономатопеї було предметом уваги не лише лінгвістів, а й філософів та психологів.

Одними з перших понять про звуконаслідування розробляють стоїки, Демокрит (460 до н.е. – 370 до н.е.) та Платон (427 до н.е. – 347 до н.е.), які започаткували, по суті, *звуконаслідувальну гіпотезу походження мови*. Її підтримували німецький філософ Готфрід Лейбніц (1646–1716) та німецький мовознавець Вільгельм фон Гумбольдт (1767–1835). У XIX ст. її прихильником також став американський теоретик мови Вільям Уїтні (1827–1894). Макс Мюллер жартівливо назвав цю теорію "теорією "гав-гав"" [13].

Окремі проблеми явища ономатопеї у французькій мові досліджували такі сучасні науковці, як О.Ю. Кустова, Н.А. Катагощіна, О.Є. Корді, С.Ю. Мамушкина, Н. М. Лопатникові та інші.

Явище ономатопеї в українській мові аналізують такі дослідники, як С.В. Воронін, О.П. Журавльов, В. В. Левицький, В.І. Кушнерик, Л.І. Мацько, О.В. Царук, І.Н. Горелов, І.О. Голубовська та інші.

³ Термін "*звуконаслідування*" вперше фіксує "Общий церковно-славяно-российский словарь" П. Солова, але використовували цей термін ще автори перших російських граматики Н. І. Греч (1830), А. Х. Востоков (1831). XX століття характеризується введенням нових термінів для позначення цього явища: *мімема* (Н. І. Ашмарін, 1918), *імітатив* (Г. С. Корнілов, 1978, 1984), *інтер'єктив* [4; 22].

Наразі досліджено різні аспекти явища звуконаслідування, проте зіставний аспект таких досліджень актуалізований ще недостатньо. Тому, спираючись на вже зроблене в цій галузі, ми на матеріалі латинської, французької та української мов, пропонуємо класифікацію звуконаслідувань на підставі критерію джерела виникнення звуку: *людина, предмет, природні явища, тварини*.

Група "**Людина**" поділяється на дві підгрупи за умовами виникнення звуку:

1) емоційно-психологічний стан людини як умова виникнення звуку. Наприклад, латинське дієслово: **cachinnare** – гучно сміятися; французьке **chialer** – хникати; та українське – **хлипати**.

2) фізіологічний стан людини як умова виникнення звуку. Латинське дієслово **ronchare** – хропіти; французьке **hoquet (m)** – гикавка; українське – **пчихати** (чхати).

Крім того, звуки, джерелом яких виступає людина, можна класифікувати *за частинами тіла, органами чи системою органів, які утворюють звук*. Однією з таких підгруп є "**звуки, які утворюються за допомогою мовленнєвого апарату людини**". Наприклад, **balbare** – заїкатися; **zézayer** –сюсюкати; **блякати** – казати (нісенітниці).

До групи "**Людина як джерело виникнення звуку**" відносять і дитячу лексику, яка часто-густо має звуконаслідувальний, фонетично мотивований характер. Маючи прямиий зв'язок між формою та змістом, мотивовані знаки легше засвоюються [5; 5–8].

У проаналізованих джерелах зафіксована невелика кількість звуконаслідувальної лексики дитячої мови, наприклад франц. **mimi (m)** – *котик* та укр. **дзєня** – *все, що дзвенить*.

Ю. О. Карпенко зазначає, що окрім звуконаслідування до окремого типу слів багато мовознавців також відносять і *вигуки* [2; 300–304].

Другою групою є "**Предмет як джерело виникнення звуку**". Особливістю створення звуку предметами є те, що нежива істота не може бути самостійним джерелом звуку: необхідний його генератор.

Цю групу умовно можна класифікувати за видом фізичного стану, тобто *підкі тіла* (наприклад, **булькати, bilbere, bouillir**) та *тверді тіла* (наприклад, брязкати – **tinnire**, фр. іменник **turlututu (m)** – флейта; укр. дієслово **хрумтіти**). Група *газопо-*

дібних тіл не виділяється з тієї причини, що лексика на позначення звуків газу в опрацьованих джерелах не зафіксована.

Наступною групою є "**Природні явища як джерело виникнення звуку**". Лексика на позначення звуку, який зумовлюється природними явищами, є найменш численною. Наприклад, лат. **pluere** – дощити, франц. **crachiner** – моросити; такі дієслова, як укр. **гурчати, дзюрчати** або **джурчати** на позначення дзюрчання води.

Останньої групою є "**Тваринний світ як джерело виникнення звуку**".

Ця група умовно поділяється на звуконаслідування криків **птахів, комах та тварин**.

1. **Звуконаслідування криків птахів**. Серед слів, що позначають крики *птахів* можна виділити такі звуконаслідувальні слова, як лат. **crispire** та **glocire** – кудахкати; фр. **cacarder** – гоготати; українські **гегати, геготати, гелготати, гилькотіти, герготати, джерготати**.

2. **Звуконаслідування звуку комах**. Прикладом звуконаслідувальної лексики цієї підгрупи є лат. дієслово **bombilare (bombitare)** чи **bombire** – дзижчати (про бджіл); фр. **criocère (m)** – тріскачка; та укр. дзижчання – дзижчати, дзвізчати.

3. **Звуконаслідування крику тварин**. Наприклад, лат. **ululare** (вити), французьке **bégueter** або **bêler** – бляяти (про козу); укр. **воркотати, вурчати, мурчати, курникати**.

Проведений нами аналіз відібраної ономатопеїчної лексики дозволяє зробити такі висновки.

1. Незважаючи на відмінність фонетико-фонологічних систем латинської, французької та української мов, результати сенсорно-рецептивної концептуалізації дійсності різними мовами мають багато спільного, підпорядковуючись схожим фонетичним законам, що часто-густо призводить до появи акустично корелятивних звуконаслідувальних одиниць, наприклад – кування зо-зулі – лат. **sisi** – фр. **soisoi** – укр. **ку-ку**.

2. Звуконаслідувальна лексика представлена досить широко в усіх трьох досліджуваних мовах, навіть за умов лакуарності свідчень щодо розмовної латинської мови.

3. Серед ономатопеїчної лексики в латинській мові найбільш поширеними є лексеми на позначення крику тварин. У французь-

зькій мові частіше за інші звуконаслідування зустрічаються ономотопейчні лексеми на позначення звуків, що видає людина, а в українській мові – джерелом яких є предмети.

4. Система звуконаслідувальних дієслів на позначення дії чи звуку є настільки розвиненою в латинській мові порівняно з українською, що може викликати навіть деякі труднощі при перекладі.

5. Оскільки французька мова є однією з романських мов, яка сформувалася на основі народної латини, у латинській мові і французькій мовах наявна більша кількість схожих звуконаслідувань порівняно з українською.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Словник української мови: у 11 т. – Київ: Наукова думка, 1970–1980.
2. *Карпенко Ю.О.* Вступ до мовознавства – К. – Одеса, 1991.
3. *Воронин С. В.* Звукоподражание // Лингвистический энциклопедический словарь. – М. : Советская энциклопедия, 1990. – С. 165–166.
4. *Мацько Л. І.* Інтер'єктиви в українській мові // Українське мовознавство. – 1979. № 7. – с. 22.
5. *Яценко Л. А.* О детском языке – Основа. – 1861 – № 8. – С. 5–8.
6. *Ганич Д. І., Олійник І. С.* Російсько-український словник.
7. *Дворецький І. Х.* Латинсько-російський словник.
8. *Ганшин К. А.* Французько-російський словник.
9. *Лопатников Н. Н.* Лексикология современного французского языка. – Москва, 2001.
10. *Хохлов С. В.* Ономотопея как способ словообразования во французском языке: КФУ, Казань.
11. *Мацько Л. І.* Стилiстичнi функцiї звуконаслiдувальних слiв // Культура слова: Республ. мiжвiд. збiрник. – Вип. 22. – С. 35–39.
12. *Гаценко Ірина Олександрівна.* Типологічні особливості звуконаслідувальних слів (на матеріалі української, російської та англійської мов) <http://mydisser.com/en/catalog/view/22662.html>.
13. Вступ до мовознавства – Кочерган М. П. – 1.3. Походження і розвиток мови <http://westudents.com.ua/glavy/9711-13-pohodjennya-rozvitok-movi.html>.
14. *Максименко С. Д.* Загальна психологія http://pidruchniki.com/11510513/psihologiya/mova_movlennya.
15. *Ступаченко Ю. Ю.* Франкомовні вигуки: функціональний аспект. http://www.philology.kiev.ua/library/zagal/Movni_i_konceptualni_2012_42_2/236_242.pdf.

Стаття надійшла до редакції 27.04.15

П. В. Литевчук, магістрант
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, г. Київ

**Ономатопея в латинському, французькому і українському мовах
(сопоставительний аспект)**

Стаття присвячена сопоставительному аналізу звукоподражательної лексики латинського, французького і українського мов. Предложена класифікація ономатопеї лексичної лексики латинського, французького і українського мов на основі критерію джерела звуку. Виділено загальне і особливе в звуковій організації звукоподражань досліджуваних мов.

Ключові слова: ономатопея, ономатопеї, класифікація.

P. Litevchuk, Master Student
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Onomatopoeia in the Latin, French and Ukrainian languages
(comparative aspect)**

The article is devoted to the contrastive analysis of onomatopoeic vocabulary of Latin, French and Ukrainian languages. The classification of onomatopoeic lexicon of Latin, French and Ukrainian languages is proposed on the base of the criterion of sound source. Common and specific features in onomatopoeic words' sound organization in three focus languages are pointed out.

Keywords: onomatopoeia, onomatopoeis, classification.

УДК 81'255

Ю. Літковець, студ.
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

**ГЕНДЕРНІ ОСОБЛИВОСТІ НАЗВ ПОСАД І ПРОФЕСІЙ
У ФРАНКО-УКРАЇНСЬКОМУ ПЕРЕКЛАДІ**

У статті аналізуються гендерні особливості французької мови та їх відтворення в українському перекладі, розглядаються основні способи фемінізації назв посад і професій у французькій та українських мовах, надаються приклади тенденцій вживання іменників жіночого роду на позначення професій і посад у засобах масової інформації.

Ключові слова: артикль, гендер, гендерна лінгвістика, емансипація, мовний сексизм, суфіксальна деривація, узус, фемінізм, фемінізація, фемінітив.